

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА
CRIMINAL PROCEDURE AND CRIMINALISTICS; FORENSIC EXAMINATION

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-39-36>

УДК: 343.985.3

С. С. ТЕРЕЩУК

кандидат юридичних наук, старший викладач

кафедри кримінально-правових дисциплін

E-mail: serg.ter@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7263-4155>

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Харків, 61022, майдан Свободи, 4

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПОВЕРНЕННЯ ОБВИНУВАЛЬНОГО АКТУ
ПРОКУРОРУ ПІД ЧАС ПІДГОТОВЧОГО СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ**

АНОТАЦІЯ. *Вступ.* Стаття присвячена досить важливій та актуальній темі рівності сторони обвинувачення і сторони захисту у судовому процесі, приділено увагу процесуальним аспектам повернення обвинувального акту у підготовчому судовому засіданні.

Короткий зміст. Під час підготовчого судового слухання суд приймає рішення, які важливі і необхідні для спрощення процедури слухання справи по суті. У більшості випадків підготовча судове засідання закінчується призначенням судового розгляду на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Дуже рідко суд повертає обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, коли вони не відповідають вимогам КПК України. Одним із завдань сторони обвинувачення є підтримання державного обвинувачення в суді, доведення вини обвинуваченого, саме тому сторона обвинувачення зацікавлена у призначенні судового розгляду на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. У випадку прийняття судом рішення про повернення обвинувального акту прокурор має можливість оскаржити дане рішення, відповідно до ч.4 ст. 314 КПК України. Клопотання про повернення обвинувального акту більшості випадків подається стороною захисту, яка зацікавлена в усуненні недоліків та поверненні обвинувального акту прокурору. У випадку відмови судом у задоволенні клопотання про повернення обвинувального акту, для сторони захисту не передбачено можливість оскаржити таке рішення. Це ставить в сторону обвинувачення та сторону захисту у процесуальну нерівність.

Висновок: запропоновано вирішення даного питання невідповідності положень ст.314 КПК України загальним засадам кримінального провадження, шляхом внесення змін до ч.4 ст.314 КПК України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: кримінальне провадження, обвинувальний акт, сторона обвинувачення, сторона захисту, адвокат, досудове розслідування, КПК України.

Як цитувати: Терещук С.С. Процесуальні аспекти повернення обвинувального акту прокурору під час підготовчого судового засідання. // *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Право»*. 2025. Вип. 39. С. 330-334. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-39-36>

In cites: Tereshchuk S.S. (2025). Procedural aspects of returning the indictment to the prosecutor or during the preparatory court hearing. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series "Law"*, (39), P. 330-334. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-39-36> (in Ukrainian)

Постановка проблеми: Верховенство права є однією із значущих засад, закріплених законодавцем у ст. 8 КПК України. Дане положення закріплене не тільки у КПК України, а і у Основному законі України. Так відповідно до ст. 129 Конституції України [2], основними засадами судочинства: 1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 2) забезпечення доведеності вини; 3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; 4) підтримання публічного

обвинувачення в суді прокурором; 5) забезпечення обвинуваченому права на захист; 6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 7) розумні строки розгляду справи судом; 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення; 9) обов'язковість судового рішення.

Саме про рівність учасників судового процесу перед законом і судом, а також засади змагальності сторін під час розгляду судом.

клопотання судом клопотання про повернення обвинувального акту буде приділена значна увага у цьому дослідженні, оскільки при ухваленні рішення про повернення обвинувального акту суттєво звужується права сторони захисту на оскарження.

Стан наукового дослідження: Питання повернення обвинувального акту досліджували: О. М. Бандурка, В. Б. Глобенко, І. В. Гловюк, С. О. Заїка, О.В. Капліна, Є. Г. Коваленко, О. П. Кучинська, Є.О. Говорун, Л. М. Лобойко, В. В. Назаров, М.В. Сийплокі, О. Ю. Татаров, В. М. Тертишник, Т. Г. Фоміна, О.О. Юхно, Ю. П. Янович, та інші вчені, але дослідженням процесуальних можливостей у повернення обвинувального акту на стадії підготовчого судового засідання достатньої уваги не приділено.

Мета дослідження. Головною метою є аналіз положень кримінально-процесуального законодавства, яке охоплює повернення обвинувального акту на стадії підготовчого провадження. Встановлення певних суперечностей у положеннях КПК України, що ставлять сторону обвинувачення та захисту у процесуальне нерівне становище, а також пошук можливості забезпечення рівності прав між сторонами кримінального провадження.

Основні результати дослідження. Відповідно до ч.1 ст.314 КПК України [1]: Після отримання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності суд не пізніше п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження. ч.3 ст.314 КПК України[1] передбачає, що у підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти такі рішення: 1) затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування в порядку, передбаченому статтями 468-475 КПК України [1]; 2) Закрити провадження у випадку встановлення підстав, передбачених пунктами 5-8, 10 частини першої або частиною другою статті 284 КПК України [1]; 3) повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам КПК України [1] 4) направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення невідповідності кримінального прова-

дження; 5) призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; 6) доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь.

У підготовчому судовому слуханні відповідно до вимог ч. 2 ст. 315 КПК України [1] судді необхідно вирішити наступні питання:

1) визначити дату та місце проведення судового розгляду; 2) з'ясувати, у відкритому чи закритому судовому засіданні необхідно здійснювати судовий розгляд; 3) з'ясувати питання про склад осіб, які братимуть участь у судовому розгляді; 4) розглянути клопотання учасників судового провадження про: здійснення судового виклику певних осіб до суду для допиту; витребування певних речей чи документів; проведення судового розгляду в закритому судовому засіданні. 5) вчиняти інші дії, необхідні для підготовки до судового розгляду.

Якщо обвинувальний акт відповідає вимогам зазначеним у ст. 291 КПК України [1], тоді суддя призначає судовий розгляд на підставі направленого стороною обвинувачення обвинувального акту. Під час підготовчого судового слухання сторона захисту може подати клопотання про повернення обвинувального акту і це є предметом розгляду суду у підготовчому судовому слуханні.

За результатами розгляду клопотання сторони захисту про повернення обвинувального акту, суддя може ухвалити декілька рішень одні з яких: задовольнити клопотання сторони захисту і повернути обвинувальний акт прокурору і відмовити у задоволенні клопотання про повернення обвинувального акту. Про задоволення клопотання або відмову у задоволенні клопотання про повернення обвинувального акту виноситься ухвала.

Прокурор, направляючи обвинувальний акт до суду, зацікавлений у тому, щоб у цьому обвинувальному акті не було помилок, а також за даним обвинувальним актом було призначено судовий розгляд (розгляд справи по суті).

У сторони захисту, в залежності від запланованої стратегії захисту, може бути на меті повернення обвинувального акту прокурору для виправлення недоліків, про що зазвичай подається «Клопотання про повернення обвинувального акту».

Відповідно до положень КПК України [1], у випадку відмови у задоволенні клопотання про повернення обвинувального акту, сторона захисту позбавлена можливості дане рішення оскаржити. Сторона обвинувачення,

має право оскаржити рішення про, якщо таке рішення буде прийнято.

Відповідно до ч. 4 ст.314 КПК України [1]: «Ухвала про повернення обвинувального акту, клопотання про застосування заходів медичного або виховного характеру може бути оскаржена в апеляційному порядку». Ухвала суду про відмову у задоволенні клопотання про повернення обвинувального акту оскарженню не підлягає.

У ч. 2 ст. 22 КПК України [1] зазначено, що сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених у кодексі. Саме це положенням гарантує сторонам рівні права, а також можливість реалізувати ці прав. Про рівність перед законом і судом зазначено також у ст. 10 КПК України [1]. Саме положення ст.314 КПК України [1], ставить сторони кримінального провадження у нерівне процесуальне становище, оскільки сторона захисту позбавлена оскаржити рішення, яке ухвалене на її користь.

Проаналізувавши думки науковців, можна зробити висновок, що не сформовано єдиної позиції по вирішення зазначеного питання. Одні науковці притримується думки, що можливість повернення обвинувального акту повинно бути дискреційним повноваженням суду, інші науковці виступають за дотримання прав і свобод учасників процесу, де повинна бути забезпечена можливість оскарження будь-яких рішень.

Досить цікавої думки притримується суддя Вищого антикорупційного суду, Віра Михайленко, яка у одній з статей у юридичній газеті зазначила: «Окремими питаннями, не пов'язаними безпосередньо з формою та змістом обвинувального акту, є ініціативність повернення та стадія, з якої він може бути повернутий. Закон не визначає, за чією ініціативою суд може його повернути. На практиці на необхідності повернення обвинувального акту наголошує переважно сторона захисту. Разом з тим, існує позиція, при якій сторона захисту не має права заявляти таке клопотання. Вона обґрунтована тим, що відповідно до ст. 314 КПК України [1], питання щодо відповідності обвинувального акту нормам Кодексу належить до виключної компетенції суду. При цьому КПК не надає учасникам судового розгляду можливості заявляти клопотання про повернення обвинувального акту прокурору, суд лише може вислухати їх думки щодо відповідності цього акту вимогам закону. Клопотання учас-

ники підготовчого судового засідання мають право заявляти лише після того, як суд визнає, що підстав для повернення обвинувального акту прокурору немає (ч. 1 ст. 315 КПК України). У цій справі суд зазначив, що клопотання захисника розгляду не підлягає, і залишив його без розгляду» [3].

З такою думкою судді Антикорупційного суду погодитися не можна, оскільки ст.22 КПК України [1] передбачає засаду змагальності сторін, тобто свобода і рівність у поданні до суду доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Зокрема у ч. 2 ст. 22 КПК України [1] зазначено: «Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інше доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших прав, передбачених цим кодексом», а ч.6 ст. 22 [1] передбачає, що суд зобов'язаний створити умови для реалізації сторонами їх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

Іншої думки притримується Циганюк В.В., який проаналізувавши судову практику у науковій статті, дійшов висновку, що повернення обвинувального акту прокурору можливе з критерію сутності таких підстав для повернення. Вони визначаються фактичними обставинами такого повернення та їх встановлює суд під час підготовчого розгляду кримінальної справи. Так, повернення обвинувального акту прокурору під час підготовчого провадження можливе через процесуальні помилки; помилки форми обвинувального акту як документа та помилки у кваліфікації кримінального правопорушення. Досить лише однієї помилки для повернення обвинувального акту прокурору. Процесуальними помилками необхідно вважати, наприклад, такі: обвинувальний акт складений прокурором без мотивування його незгоди із складеним слідчим обвинувальним актом, порушення прав учасників кримінального провадження під час порядку вручення обвинувального акту та додатків до нього тощо. Тобто процесуальними необхідно вважати помилки, які були допущені як під час складання обвинувального акту, під час його вручення підозрюваному, так і під час направлення до суду і стосуються порушення прав учасників кримінального провадження. Помилками форми обвинувального акту як документа необхідно вважати введення у його текст такої, що не відповідає дійсності інформації, та яка є помилковою як наслідок технічної помилки, або відсутності такої інформації, і водночас не дає можливості правильно ідентифікувати відомості, які має містити обвину-

вальний акт, згідно з вимогами ст. 291 КПК України[1]. Однак якщо помилка у даті та місці складення та затвердження обвинувального акта не була технічною помилкою, то таку помилку необхідно вважати процесуальною. Помилки у кваліфікації кримінального правопорушення безпосередньо стосуються обвинувачення особи у скоєнні злочину, а саме викладу фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення, а також обставин, які обтяжують чи пом'якшують покарання та розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням за умови матеріального чи змішаного складу злочину. А щодо юридичних осіб, то це також стосується підстав застосування заходів кримінально-правового характеру, які прокурор вважає встановленими [4, с.178-184].

Є. Мирошніченко зазначає, що у випадку повернення матеріалів кримінального провадження прокурору, суд постановляє відповідну ухвалу.

Даною ухвалою суд зобов'язує прокурора усунути всі виявлені недоліки протягом визначеного ним певного строку, який має бути достатнім для виправлення допущених недоліків, з чим ми погоджуємось [5 с. 12-13]. Сторону обвинувачення у суді представляє прокурор, який при направленні матеріалів обвинувального акту до суду зацікавлений у тому, щоб підготовче засідання було закрито і призначено слухання по суті. У випадку ухвалення рішення про повернення обвинувального акту сторона обвинувачення має можливість його оскаржити, оскільки це рішення не на користь сторони обвинувачення.

Сторона захисту зацікавлена у тому, щоб всі недоліки у обвинувальному акті були усунені (у випадку їх наявності). Саме сторона захисту у переважній більшості випадків ініціює повернення обвинувального акту. У випадку прийняття рішення не на користь сторони захисту, а саме відмові у задоволенні клопотання про повернення обвинувального акту, сторона захисту позбавлена можливості оскаржити таке рішення.

У зв'язку з тим, що сторону обвинувачення наділено можливістю оскаржити ухвалу суду, яку прийнято не на користь сторони обвинувачення а саме: ухвалу про повернення обвинувального акту, а сторону захисту не

наділено можливістю оскаржити ухвалу яка приймається не на користь сторони захисту – відмову у задоволенні клопотання про повернення прокурору обвинувального акту, ставить сторони у нерівні процесуальні умови.

Відповідно до п.1 абзацу другого ст.129 Конституції України [2]: «Основними засадами судочинства є рівність всіх учасників судового процесу перед законом і судом». Надаючи можливість оскаржити стороні обвинувачення ухвалу суду про повернення обвинувального акту, Кримінально-процесуальним кодексом України надається перевага стороні обвинувачення, що є явним порушенням рівності сторін та учасників процесу перед законом і судом. Не надаючи можливість стороні захисту оскаржити ухвалу прийняття судом ухвали не на її користь, порушуються основні засади судочинства, які передбачені у Конституції України.

Окремої уваги заслуговує стаття 55 Конституції України, [2] де передбачено можливість оскаржити будь-яке рішення органу влади і місцевого самоврядування. Суд першої інстанції є органом влади, який приймає рішення, що істотно впливають на долю людини. Саме тому законодавець не передбачивши можливість для оскарження у ч.4 ст.314 КПК України [1] поставив сторону захисту і сторону обвинувачення у нерівні умови. Враховуючи вище викладене ми можемо дійти висновку що у питанні повернення обвинувального акту прокурору сторони кримінального провадження знаходиться в нерівному становищі.

Висновки. Процесуальне аспектом повернення обвинувального акту прокурору на стадії підготовчого судового розгляду потребує вдосконалення, оскільки положення КПК України [1] суперечить основоположним засадам, змагальності сторін. зокрема у забезпеченні у можливості стороною захисту оскаржити ухвалу суду у випадку прийняття рішення не на її користь. Беручи до уваги викладене, пропонуємо внести зміни до ч.4 ст.314 КПК України [1], де зазначено: «Ухвала про повернення обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру може бути оскаржена в апеляційному порядку» доповнивши наступним: «Ухвала про повернення обвинувального акту або ухвала про відмову у поверненні обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру може бути оскаржена в апеляційному порядку».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінально-процесуальний кодекс України станом на 6 лютого 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 01.04.2025).
2. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 01.04.2025).
3. Михайленко В.В. Повернення обвинувального акта прокурору: проблеми, тлумачення та застосування. *Юридична газета online : Всеукраїнське професійне юридичне видання*. 24.01.2022. URL: <https://yurgazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/-povernennya-obvinuvalnogo-akta-prokuroru-problemi-rozuminnya-tlumachennya-ta-zastosuvannya.html> (дата звернення 01.04.2025).
4. Циганюк В.В. Повернення обвинувального акту прокурору в підготовчому провадженні. *Право і суспільство*. 2020. № 2. Ч. 3. С. 178-184. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-3.28> (дата звернення: 01.04.2025).
5. Мирошниченко С. О. Застосування нового процесуального кодексу України в суді. Тлумачення до тексту. Зразки процесуальних документів. 2-ге вид., допов. і перероб. Харків : Харків юридичний, 2013. 116 с..

Стаття надійшла до редакції 20.04.2025

Стаття рекомендована до друку 27.05.2025

S.S. TERESHCHUK

PhD (Law), senior lecture in the
Department of Criminal Law

E-mail: serg.ter@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7263-4155>

V.N. Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, 61022, Svobody Square, 4

PROCEDURAL ASPECTS OF RETURNING THE INDICTMENT TO THE PROSECUTOR DURING THE PREPARATORY COURT SESSION

ANNOTATION. *Introduction.* the article is devoted to the rather important and topical topic of equality of parties in the legal process, attention is paid to the procedural aspects of the return of the indictment in the preparatory court session.

Summary: during the preliminary court hearing, the court makes decisions that are important and necessary to simplify the procedure for hearing the case on its merits. In most cases, the preparatory court session ends with the appointment of a trial on the basis of an indictment, a request for the application of coercive measures of a medical or educational nature. Less often, the court returns an indictment, a request for the application of coercive measures of a medical or educational nature to the prosecutor, when they do not meet the requirements of the Criminal Procedure Code of Ukraine. One of the tasks of the prosecuting party is to support the state prosecution in court, to prove the guilt of the accused, that is why the prosecuting party is interested in the appointment of a trial on the basis of the indictment, a request for the application of coercive measures of a medical or educational nature. If the court decides to return the indictment, the prosecutor has the opportunity to appeal this decision, in accordance with Part 4 of Article 314 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. In most cases, the request for the return of the indictment is submitted by the defense party, which is interested in eliminating the shortcomings and returning the indictment to the prosecutor. If the court refuses to grant the request for the return of the indictment, the defense does not have the opportunity to appeal this decision. This puts the prosecution and the defense in procedural disparity.

Conclusion: it is proposed to solve this issue by making changes to Part 4 of Article 314 of the Criminal Procedure Code of Ukraine

KEY WORDS: *criminal proceedings, indictment, investigating prosecution, defense, prosecutor, lawyer, pre-trial investigation, Criminal Code of Ukraine.*

REFERENCES

1. Criminal Procedure Code of Ukraine., (February 6, 2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (in Ukrainian)
2. Constitution of Ukraine of (June 28 1996) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (in Ukrainian)
3. All-Ukrainian professional legal publication: Yurydychna gazeta online, URL: <https://yurgazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/-povernennya-obvinuvalnogo-akta-prokuroru-problemi-rozuminnya-tlumachennya-ta-zastosuvannya.html> (in Ukrainian)
4. Tsyganyuk V.V.(2020) Law and Society, No. 2 Part 3/2020, Return of the indictment to the prosecutor in the preparatory proceedings: a systematic analysis of practice, DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-3.28> (in Ukrainian)
5. Myroshnychenko E. O. (2013) Application of the new procedural code of Ukraine in court. Interpretation of the text. Samples of procedural documents. 2nd ed., additions and revisions. Kharkiv Legal, 2013. 116 p. (in Ukrainian).

The article was received by the editors 20.04.2025

The article is recommended for printing 27.05.2025